

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМ ГУМАНІСТИЧНОЇ ДОПОМОГИ УЧНЯМ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ САМОВИЗНАЧЕННЯ

Речь идет о специфике гуманистической помощи учащимся школ-интернатов (в частности школьникам с природно-замедленным темпом интеллектуального развития), направленной на ликвидацию пробелов в знаниях, умениях и навыках таких детей, исправление их асоциального поведения, повышение уровня их адаптации в существующих жизненных условиях школ-интернатов и к социальному окружению.

The question is specificity of the humanistic help the pupil of schools - boarding schools (in particular to schoolboys with natural the slowed down rate of intellectual development), directed on liquidation of blanks in knowledge, skills of such children, their correction negative behavior, increase of a level of their adaptation in existing vital conditions of schools - boarding schools and to a social environment.

Гуманістичне виховання учнів 5-9 класів у школах-інтернатах здійснюється не повноцінно, оскільки основна увага педагогами приділяється навчанню. Проте школа-інтернат повинна виховати гуманну особистість, якій притаманні такі риси, як співчуття, щирість, доброта, чуйність, лагідність, повага до інших, милосердя тощо.

Одночасно зауважимо, що відомою у психології закономірністю є залежність формування якостей особистості від характеру спілкування і змісту діяльності, до якої вона залучена. Це положення є найактуальнішим для учнів шкіл-інтернатів, в яких досить часто виникають проблеми у спілкуванні з однолітками і дорослими. Саме від характеру спілкування учнів шкіл-інтернатів залежать як міжособистісні взаємини, що виникають в урочній та позаурочній діяльності, так і успішність в соціалізації особистості. Прагнення до самовизначення, самореалізації, самоствердження – одна з найважливіших потреб підлітків, умова їх інтелектуального розвитку. Ця потреба є однією з найважливіших складових активності учнів і багато в чому визначає їх поведінку. Розвиток особистості тісно пов'язаний з

бажанням виділити себе із зовнішнього загалу. Уявлення про себе, про своє “Я” породжує думку про можливість реалізації власних можливостей.

Психологи, які досліджували проблеми самоактивності учнів у виховному процесі (М.Боришевський, С.Музичук, В.Антоненко, Л.Пилипенко та інші) відмічають, що прагнення до самовизначення і є одним з найважливіших напрямків у гуманістичному вихованні. Зокрема Л.Пилипенко стверджує, що “самовизначення є вибором особистого шляху формування своїх взаємин із суспільством. Людина перетворює наявну ситуацію ідеальним чи реальним способом, створюючи можливості вибору, альтернативи тієї чи іншої поведінки” [4,87].

У ситуаціях самовизначення вихованці поставлені перед необхідністю висловлювати власні думки, вміти оцінювати стан навколишнього середовища. Школярі мають можливість реалізувати себе в практичній діяльності, у спілкуванні. І саме в таких умовах вони стають суб’єктом свого життя. Поступово учні усвідомлюють сутність процесу самовизначення, планують свій життєвий шлях, стають господарями власної життєдіяльності, починають творити себе самих, свій внутрішній світ, стають спроможними до самовиховання.

Необхідно зазначити, що потреба учнів у самовизначенні є характерною ознакою підліткового розвитку особистості. Є.Божович, досліджуючи психічний розвиток підлітків відмічає, що саме на цьому етапі розвитку у школярів народжується рефлекс “усвідомлення себе як особистості, яка має саме їй притаманні якості” [1,48-49]. Такі новоутворення, вважає вчена, породжує у школярів цього віку і специфічні для них потреби: у самоствердженні та самореалізації. Підлітки намагаються розвивати такі якості особливості, які вони вважають для себе цінними, і які потім знаходять відбиття і в їхній поведінці. Труднощі у здійсненні названих потреб обумовлюються “кризисним характером підліткового віку” вихованців. Відомо, що цьому віку притаманні певні суперечності, а саме між: прагненням довести свою самостійність і невпевненістю у собі; тягою до колективу

однolitків і потреба бути на одинці; різкістю у спілкуванні (навіть грубість) і сором'язливістю, ранимістю тощо [1,48].

Процес усвідомлення власних рис характеру, своїх здібностей, розумінням мотивацій своїх вчинків супроводжується спробою порівняти себе з іншими. Це, в свою чергу, породжує прагнення знайти певний життєвий ідеал і бути схожим на нього.

Самопізнання вихованців успішно здійснюється в процесі спілкування, у ході різних видів діяльності, що сприяє формуванню вмінь здійснювати самооцінку.

Одним із розповсюдженіших видів діяльності залишається навчальна робота на уроках та в позаурочний час, тому саме в пізнавальній діяльності учні з природно уповільненим темпом інтелектуального розвитку потребують гуманістичної допомоги. Тому її мета - сприяти розвитку більш динамічних пізнавальних дій, завдяки яким учні починають інтенсивно оволодівати знаннями та умінням відповідно до програми конкретних предметів.

Перш за все це стосується особливих категорій учнів шкіл-інтернатів (зокрема дітей з природно уповільненим темпом інтелектуального розвитку), оскільки проблема самовизначення та життєвого становлення викликає у них не аби, - які труднощі.

Оскільки в працях вітчизняних дослідників ми майже не зустрічали поняття – “учень з природно уповільненим темпом інтелектуального розвитку”, то вважали за доцільне звернутися до праць педагогів і психологів, які розкривають проблеми корекційної роботи з “важкими” дітьми або з тими, кого учені і практики відносили до групи дітей з “так званою” тимчасовою затримкою психічного розвитку.

Так, Л.Зініна зі своїми колегами дотримується думки, що базується на певному досвіді організації навчання школярів: „... доцільно впроваджувати ідею створення корекційної школи, яка б працювала за цілісною системою паралельно з загальноосвітньою школою, давала таку б саму освіту” [3,42]. Разом з тим, на нашу думку, цей процес має бути більш індивідуалізований, гуманістичний. Учні не повинні відчувати себе школярами “другого сорту”. А навпаки, вони мають усвідомлювати

необхідність освіти і самоосвіти, повинні визначати мету власного життя.

Проте, порівнюючи учнів з природно уповільненим темпом інтелектуального розвитку з учнями, які були віднесені до групи дітей з тимчасовою затримкою психічного розвитку, ми звернули увагу, що перші з них досить свідомо вміють розкрити мету свого життя, а друга група учнів відчуває труднощі в усвідомленні власної життєвої мети. Одночасно, як показують одержані нами дані, школярі за допомогою педагогів можуть успішно обґрунтувати свою життєву стратегію, набувати досвід самоаналізу, самокорекції, активно будувати своє майбутнє і відчувати власну відповідальність за нього. Такий висновок можна повною мірою віднести і до учнів із природно уповільненим темпом інтелектуального розвитку.

Досліджуючи діяльність корекційних класів як певну форму педагогічної допомоги, необхідно підкреслити, що педагоги мають розглядати корекцію не тільки як роботу з учнями по ліквідації недоліків в їх знаннях, а як роботу, що дозволяє активізувати їх пізнавальну діяльність і сприяє прискоренню їх розумового розвитку, подоланню існуючих недоліків емоційно особистісного та соціального розвитку. Це є однією з умов „підготовки учнів до самостійної життєтворчості” [3,43].

Деякі дослідники, досліджуючи проблеми життєтворчості (В.Доній, І.Єрмаков, В.Жога, Г.Несен, В.Нечипоренко та інші), вважають, що головним критерієм ефективності гуманістичної допомоги учням постає висока “ресурсозабезпеченість” школярів щодо свідомої побудови власного життя.

Серед показників, за якими відстежується ця забезпеченість, виділяються такі, як: здатність вихованців до свідомого визначення напрямків свого розвитку; міра відповідальності, ставлення особистості до життя, здатність її до самоорганізації життєвого процесу і власного розвитку; вміння будувати життя за своїм власним проектом; культура життя учня (міра його гуманізму, вихованості, відповідність стилю життя загальнолюдським цінностям і нормам); набуття необхідного соціального досвіду, оволодіння засобами спілкування тощо... [2,90].

При цьому буде принципово неправильним під терміном “корекція” розуміти виправлення учня. Будь – яка людина в основі своїй є прекрасною, і тому можна говорити лише про виправлення не особистості як такої, а про виправлення окремих якісних і кількісних її характеристик. Необхідність такої дії, повинна усвідомлюватись педагогом і учнем якомога повніше.

Поняття “корекція” дуже тісно пов’язане з поняттям “норма”. Нормативними мають бути такі якості особистості, які дозволяють учню, з труднощами у спілкуванні: по-перше, адекватно сприймати себе та оточуючий світ, співвідносити себе з навколишньою дійсністю; по-друге, гнучко реагувати на зміни у своєму фізіологічному, психологічному стані та у соціальному оточенні; по – третє, вдосконалюватись, всебічно розвиватись, підвищувати рівень організації своєї досконалості. До таких якостей можна віднести здатність до рефлексії, творчості, самовизначення, самоактуалізації, самореалізації, саморозвитку (в особистому і загальнолюдському).

Одним із прийомів педагогічної допомоги учням з природно уповільненим темпом інтелектуального розвитку є те, щоб педагог (учитель, вихователь) володів соціально педагогічними діагностиками і міг виявляти рівень сформованості духовних якостей особистості. Необхідно звертати увагу на поведінку вихованця, рівень його соціальної адаптованості і вчинки, бо саме через них вихователь може визначити відповідність норм поведінки учня існуючим у суспільстві соціальним цінностям.

Література

1. Божович Е.Д. Практико-ориентированная диагностика учения: проблемы и перспективы //Педагогика. - 1997. - № 2. - С.39-42.
2. Життєві кризи особистості: Наук. метод. посіб. у 2-х Ч. /За ред. В.М.Доній. - К.: ІЗМН. - 1998. - Ч.2. - 565с.
3. Зініна Л.І. Корекційні класи як організаційна форма педагогічної реабілітації // Реабілітаційна педагогіка на рубежі ХХІ століття: Наук.-метод. зб. у 2-х ч.: /Ред. Рада: В.М.Доній, Г.М.Несен, І.Г.Єрмаков та ін. - К.:ІЗМН, 1998.- Ч.1.-С.40-43.

4. Психологія самоактивності учнів у виховному процесі: Навч.-метод. посібник /М.Й.Боришевський, С.Т.Музичук, В.В.Антоненко та ін.: ІЗМН: Ін-т психології ім. П.С.Костюка. - К.: Освіта, 1999. - 190с.

Р.В.Лашко

БІОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ НЕЙРОМ'ЯЗОВОЇ ДИСТРОФІЇ

В статтє изложєны психологическєе проблемє семей, воспитывающих ребѣнка-инвалида, страдающего мышечной дистрофией. Согласно информационным данным, в Украине проживает 7500 больных этим заболеванием. Необходимо преодолеть предубежденное отношение к инвалидам, которое формировалось традициями многих веков. Ребѣнок-инвалид не должен быть изолирован от общества, необходимо создать условия, при которых этот ребѣнок сможет обучаться, проявлять свои способности. А семьям, воспитывающим детей-инвалидов, общество должно оказывать моральную поддержку.

The article is about the psychological problems of the families which are bringing up an invalid child suffering from muscle dystrophy. According to the data, there are about 7500 people ill with this disease in Ukraine. It is necessary to overcome an prejudiced attitude towards invalids which had being formed by the traditions of many centuries. An invalid child should not be isolated from the community, it is also necessary to create all the conditions under which the child will be able to study and exhibit his abilities. And the community should supply the families educating invalid children with moral support.

Зміцнення здоров'я дітей і молоді є однією з найважливіших проблем сьогодення. Здоров'я та фізична досконалість завжди були традиційними цінностями українського народу. Характерною особливістю світогляду українців було порівняння людини з рослинним та тваринним світом. Наприклад, „дівчина, мов ягідка”, „здоровий, як бугай.” Натоміць, непропорційний фізичний розвиток, тілесна недосконалість висміювалися: „товстий, як діжка”, „довгий,

мов чапля". Приказки, колядки, веснянки свідчать про те, що здоров'ю надавалося, неабияке значення (Ж.В.Колоїз).

Але упродовж останніх 10-15 років серед молоді відбувалось підвищення рівня захворюваності та поширеності хвороб за всіма їхніми класами. Значного поширення набули спадкові нервово-м'язові захворювання серед дітей та підлітків, зокрема, це загальна група захворювань, що спричиняють прогресуючу слабкість та втрату м'язів. Це спадкове захворювання може уражати людей незалежно від національності, раси статі, причому симптоми цієї недуги можуть виявлятися як від народження, так і в підлітковому віці (Ф.Фогель). При домінантному типі успадкування генні дефекти передаються від одного покоління до іншого. А при рецесивному успадкуванні такої закономірності немає, тут хвороба з'являється і в родинах, де раніше не було такого захворювання, а найбільш тяжким є перебіг захворювання з х-зчепленим успадкуванням, коли хворіють тільки хлопчачки, дівчатка ж є тільки „носіями” хвороби. За інформаційними даними, зібраними Всеукраїнським об'єднанням хворих на м'язову дистрофію, ERB, в Україні налічується 7,5 тис. хворих цією недугою, яка особливо розповсюджена серед національних меншин України (проф. Г.П.Підпалій). Згідно даних Глави Державного комітету по справам національностей і міграції Г.Москаля, на території України зараз проживають представники 134 національних меншин, що складає 22,1% від загальної кількості населення країни. Це такі народності як лемки, бойки, гагаузи, кримчаки, асирійці, греки, серби, татари, цигани, караїми. За останні роки збільшується міграція на Україну представників національних меншин Північного Кавказу та Закавказзя, також колишніх громадян Афганістану, Китаю.

Внаслідок традицій, щоб зберегти свою національну ідентичність, представники цих малочислених народів постійно, протягом багатьох поколінь одружуються тільки с представниками свого ж народу, наростає кількість близькоспоріднених шлюбів (інбрідинг). Близькоспоріднені шлюби складають серед цих народів 80-90%, причому часто

одружуються дуже близькі родичі (двоюродні сібси, троюрідні сібси).

Згідно класичному менделєвському успадкуванню, при таких шлюбах практично здорові батьки (але, які є носіями одного й того патологічного гена) будуть мати 25% хворих дітей та 50% дітей які є „прихованими” носіями патологічних генів. Хвороби с рецесивним успадкуванням мають більш тяжкий перебіг, ніж успадкований домінантно.

Це такі тяжкі захворювання нервово-м'язової системи, як спінальна аміотрофія Вердніга – Гофмана, сімейна атаксія Фрідрейха, міопатія Ерба – Рота, спастична параплегія Штрюмпеля, Торсіонна дістонія, прогресуюча скованість Галервордена – Шпаца, хвороба Коновалова – Вільсона.

На нашу думку, в місцях, де мешкають представники національних меншин, вчителя біології та валеології вже в 10-11 класах повинні розповідати та попереджувати про шкідливість споріднених шлюбів для здоров'я майбутніх поколінь. Адже такі тяжкі спадкові хвороби значно легше попередити, ніж потім лікувати. Тягар спадкової хвороби дитини лягає в першу чергу на батьків, рідних їй, котрі не завжди розуміють та підтримують одне одного у цій непростій життєвій ситуації.

Існує багато небажаних і прикрих проявів, які свідчать, що сім'я неадекватно реагує на нейром'язове захворювання дитини. Це може бути цілком відстороненість від проблеми, заниження вагомості проблеми, або спроба ухилитися від прямої участі у її вирішенні. Не кожна людина може сприйняти прикру новину, особлива коли ситуація пов'язана із захворюванням, яке не передбачає чіткого контролю. Реакцією на таку ситуацію може стати активне „закривання долонями вух”. Однак батьки хворої дитини підсвідомо очікують в цій ситуації, що як близькі, так і далекі родичі (батьки, брати, сестри, дядьки, тітки та кузени) будуть поряд з ними.

Як не дивно, але іноді вони такі є. З люблячим серцями та толерантними діями, вони, як ніхто, допомагають хворим та їх батькам впоратися із важким життєвим тягарем. Часто вони роблять усе можливе для дитини – інваліда. Однак буває так, що вони відсутні, хоча й перебувають поруч. Саме в той період, коли батьки хворої дитини особливо сподіваються на їхню

підтримку, інколи чують від родичів лише байдужі фрази, іноді – критику або (що найгірше) – взагалі нічого. І тоді подібні вчинки затрують свідомість, глибоко травмують душу, яка так прагне любові і підтримки.

Показовою є ситуація родини громадянки К. коли її сину, Денісу, поставили діагноз – „невральна аміотрофія Шарко-Марі,“ вона сподівалася, що її родина проявить співчуття і толерантність, але трапилося все навпаки. Вона була абсолютно шокована, коли окремі члени родини сказали їй прямо: „тобі не варто розраховувати на нашу допомогу та очікувати співчуття родини. Ти мала краще піклуватися про дитину, щоб не було цієї хвороби“.

Таке ставлення створило доволі складну ситуацію для матері хлопчика.

„Це змусило мене бути повністю незалежною, щоб не просити допомоги.

Я не хочу, щоб люди думали, що я благатиму їх, тому що мені не впоратися із проблемами, які виникли через хворобу сина,“ – каже вона.

Трапляється, що формою відмови може стати критика. Це може бути категоричне зауваження, зроблене дитині з хворими м'язами, що їй необхідно „взяти себе в руки“, або недоречне висловлювання, що „коли ти станеш використовувати інвалідний візок, це явне підтвердження, що ти вже здався“. Буває, що надлишок уваги, так само, як і її відсутність, породжує проблему. Деякі дідуся та бабусі оточують особливою турботою та підтримкою того з дітей, хто хворий на м'язову дистрофію, обділяючи при цьому їхніх здорових братів та сестер. Недалекоглядно чинять ті дорослі які намагаються придбати хворій дитині подарунки, що явно призначені дітям молодшого віку. Це може спровокувати роздуми у дитини, що коли її тіло має вади, то розум також ослаблений. Родичі, які не досить часто бачать хворого, можуть настільки зосередитися на самій хворобі, що навіть здатні перестати бачити в хворому людину. Недостатня обізнаність про саме захворювання, етапи його перебігу та про наростаюче прогресування обумовлює відсутність у рідних адекватного ставлення і розуміння ситуації.

Упереджене ставлення до інвалідів, яке формувалося культурними традиціями багатьох століть, продовжує існувати і досі. Досить часто доводиться чути про матерів, яких їхні родини звинувачували в хворобі дитини, а також про батьків, які відмовлялися від власної дитини, лише почувши, що їхня дитина „не ідеальна”. Подібна упередженість властива також і старшому поколінню (дідусям, бабусям), адже росли вони в часи, коли про непрацездатних людей говорили лише пошепки. Можна припустити, що ці люди подібні ситуації психологічно не сприймають, адже мовою тих днів їх онук – каліка. Людина не повинна вважати себе безпорадною, коли в певних ситуаціях відчуває щодо себе несправедливе ставлення. Друзі та суспільство повинні докласти певних зусиль, щоб змінити існуючу ситуацію.

Парадокс, але для більшості людей підтримка приходить не від рідних, а від друзів. Ця тенденція може мати свою закономірність та пояснення. По-перше, друзі переважно не прив'язані до цієї ситуації емоційно (на відміну від родини). По-друге, родина – це люди, які пов'язані між собою випадково, тоді як друзів ми маємо можливість вибрати.

Привід для радісних сподівань дітей і підлітків – інвалідів – це відкриття реабілітаційних центрів, де дітям проводиться масажі, необхідні фізичні заняття, зустрічі з логопедом, інші потрібні процедури. Всі вони спрямовані на те, аби підняти дитину на ноги. У червні 2004 року відкрито такий реабілітаційний заклад у Дзержинському районі м.Кривий Ріг. Досвід роботи аналогічного відділення у Саксаганському районі свідчить, що при умові правильного і своєчасного звертання третині дітей вдається покинути його майже без наслідків і повернутися до повноцінного життя. Для дітей-інвалідів України створені професійні заклади, де вони можуть отримати, наприклад, спеціальності швачки, закрійника, теслі (м.Самбор).

Цивілізоване суспільство не може не погодитися, що гармонійний його розвиток можливий лише за умови збалансованої уваги до всіх його проявів. Не має сумніву, що при далекоглядних планах у суспільстві люди, хворі на м'язову дистрофію можуть бути задіяні в усьому комплексі громадських, економічних, соціальних, культурних галузей з

одночасним здійсненням цього на рівних умовах зі здоровими людьми.

Література

1. Барсов М.К. Учебник врачебной гимнастики и массажа. СПб., 1998г.
2. Гринио Л.П. Дюшенновская миодистрофия. –М., 1998г.
3. Гринио Л.П. Миопатии. – М., 1998г.
4. Каминская Э.А. Общая генетика.- Мн., 1992г.
5. Фогель Ф., Матульський А. Генетика человека. – М., 1989г.
6. Хайрдинова Ю., Ядэшко В. Болезнь легче предупредить. М., 1997г.

О.В.Чеботаренко

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ШКОЛЯРІВ ДО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ З ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

В статье рассматривается понятие "познавательный интерес" и исследуются его уровни. Разработаны условия повышения уровня познавательного интереса учащихся на уроках мировой художественной культуры с использованием синтеза искусств.

In the article the concept "cognitive concern" is esteemed and its levels are investigated. The conditions of increase of a level of cognitive concern learning on lessons of the world art culture with usage of synthesis of arts are designed.

Еволюція сучасного суспільства України і подальший розвиток народної освіти, в тому числі і середньої загальноосвітньої школи, потребує покращення якості навчального процесу, комплексного підходу до справи навчання та виховання підростаючого покоління.

Однією з важливих проблем удосконалення навчального процесу в загальноосвітній школі – є пошук шляхів становлення та розвитку пізнавального інтересу школярів до навчання на уроках художньої культури. Важливість формування пізнавального інтересу учнів полягає в тому, що при відомих умовах він стає стійкою рисою особистості, засобом навчання і

проявляє себе в зацікавленості, допитливості, самостійності мислення, постійній і нескінченій жалі до знань.

Актуальність проблеми формування пізнавального інтересу до уроків з художньої культури полягає в його ефективній дії на процес навчання не тільки з цього предмету, а і, взагалі, на процес навчання в середній школі. Однак, поряд із необхідністю і важливістю становлення та розвитку пізнавального інтересу в практиці загальноосвітньої школи, в теорії педагогіки середньої школи недосліджена проблема формування пізнавального інтересу учнів до предмету “художня культура”, не розроблена методика формування пізнавального інтересу школярів до вивчення художньої культури; не відповідає сучасним вимогам як рівень знань, так і рівень пізнавального інтересу учнів.

Протиріччя між запитом середньої школи та не досить повним його забезпеченням в теорії педагогіки спонукали нас дослідити дану проблему, розробити методику формування пізнавального інтересу учнів до навчальної діяльності на уроках художньої культури.

Мета нашої статті – розробити умови підвищення ефективності формування пізнавального інтересу школярів до навчальної діяльності на уроках художньої культури.

В дослідженні ми виходили з положення, що рівень пізнавального інтересу школярів підвищиться, якщо навчальний процес на уроках з художньої культури буде організований у відповідності з такими умовами:

- вчитель розуміє особливості процесу формування пізнавального інтересу та механізми його формування, вміє створити такі навчальні ситуації, що сприятимуть активізації пізнавальної діяльності з боку школярів;
- технологія навчання враховує індивідуальні особливості учнів, необхідність диференційованого підходу до них, завдання подаються викладачем із врахуванням рівня складності матеріалу, що сприяє розвитку потреби у самостійному навчанні;
- учням пропонуються такі форми подання матеріалу, що сприяють формуванню стійкого інтересу до навчання та творчій діяльності;

- знання отримуються не в готовому вигляді, а формуються в процесі навчальної діяльності;
- створення викладачем навчальних ситуацій, які сприятимуть виникненню інтересу до проблем, що підіймаються у навчально-виховному процесі;
- пізнавальний інтерес буде стійким, знання будуть засвоюватися краще, якщо буде чітко структурований змістовний матеріал теми уроку, що спростить його розуміння.

Пізнавальний інтерес є суттєвим моментом пізнавальної активності учня, яка дозволяє підвищити ефективність, результативність та якість навчально-виховного процесу. Проблеми формування пізнавального інтересу та пізнавальної активності займають чільне місце в психолого-педагогічних дослідженнях. Вони відносяться до числа пріоритетних питань сучасної педагогічної науки. Питанням формування пізнавального інтересу та пізнавальної активності школярів присвячені дослідження П.С.Атаманчука, Л.П.Арістової, В.К.Буряка, Б.І.Коротяєва, І.Я.Лернера, Н.Г.Морозової, В.О.Оніщука, В.Ф.Паламарчук, Г.І.Щукіної, М.С.Голованя та інших дидактів і методистів. Але, на жаль, не досліджена проблема формування пізнавального інтересу школярів до навчальної діяльності на уроках з художньої культури.

Інтерес – це складне і значиме для особистості утворення. Існує велика кількість різних понять інтересу як вітчизняних теоретиків психології і педагогіки, так і зарубіжних.

Пізнавальний інтерес є важливим мотивом навчання, який бере із зовнішнього світу для себе “будівельний матеріал” (С.Л.Рубінштейн), поступово генералізується у подібних ситуаціях, стає стійким утворенням самої особистості, могутньою збуджуючою силою її діяльності і окремих дій. У практиці навчання учнів вчитель не завжди ставить перед собою задачу формувати пізнавальний інтерес як мотив навчання. Важливо не просто пройти програму, а “заохотити” особистість до навчання.

Г.І.Щукіна розглядає пізнавальний інтерес не як ізольоване новоутворення, а як особливий вид інтересу і, одночасно, як мотив, що гармонійно розвивається тільки у

взаємодії з іншими інтересами та мотивами [6,45]. В працях Н.Ф.Добриніна, С.Л.Рубінштейна інтерес виступає як вибіркова направленість людини, її уваги, думок, як прояв розумової активності. Під іншим кутом ця проблема освітлена Д.Фрейером і Ш.Бюлером: інтерес – активатор різних почуттів. “Інтерес – це сплав емоційно-вольових та інтелектуальних процесів, що підвищують активність свідомості і діяльності людини” [1,32] – справедливо відмітив Л.А.Гордон.

В зарубіжній літературі поняття “пізнавальний інтерес” відсутнє. В ряді досліджень приділяється увага “інтелектуальному інтересу” (С.Ларсебо, Л.Тилер, Дж.Кудер). На наш погляд, поняття “інтелектуальний інтерес” не містить усього того, що містить в собі поняття “пізнавальний інтерес”. Пізнання полягає не тільки в інтелектуальному процесі, а і в практичних діях, що пов’язані з актом пізнання. Ядром пізнавального процесу – є процеси мислення. За думкою К.Д.Ушинського, цей інтерес, наповнений думкою, тісно пов’язаний із емоційним світом особистості. Тому пізнавальний акт в стані інтересу, має не споглядальний, а активний цілеспрямований характер.

Отже, ми визначаємо, що пізнавальний інтерес – це направленість особистості на вибір, що звернена на область пізнання і процес оволодіння знаннями.

Пізнавальний інтерес може мати різний рівень розвитку і різні характерні риси, обумовлені різними шляхами індивідуального розвитку.

Первинним рівнем пізнавального інтересу можна вважати *зацікавленість* як реакцію на зміну обставин, на появу нового, як безпосередній інтерес до цікавих явищ, що мають місце в інформації, яку отримують на уроці, як жагуче бажання узнати зорієнтуватися в ситуації. На стадії зацікавленості, учням подобається зовнішня пізнавальна сторона, і тут не виникає потреби пізнати сутність явищ!

Наступним етапом розвитку пізнавального інтересу можна вважати такий рівень пізнання, який потребує пошуку, догадки на основі отриманих раніше знань. Але це ще такий рівень розвитку пізнавального інтересу, у якому при фіксації зовнішні ознаки і суттєві властивості знаходяться на рівних

позиціях – це стадія *допитливості*. Пізнавальний інтерес на цьому рівні має вузький, ізольований характер, наприклад, це може бути інтерес до теми, питання теми і т.і.

В процесі розвитку пізнавального інтересу у школярів з'являються усвідомлення і активність, з'являється *узагальнений і широкий інтерес* до предмету в цілому. Найвищим рівнем пізнавального інтересу, є інтерес учня до виявлення закономірностей, причинно – результативних зв'язків, що вже містить в собі елементи дослідницької творчої діяльності. На цьому етапі це глибоке усвідомлення важливих сторін того, що вивчається – *теоретичний інтерес* (Щукіна).

В теорії рівні пізнавального інтересу принципово розділені, на практиці ж вони тісно взаємозв'язані і проникають один в другий. В залежності від того, на що направлений інтерес учня, а саме: на факти, процеси, закономірності – можна визначити і рівень пізнавального інтересу. Для вчителя важливо, щоб інтерес учня до предмету був стійким, а не стихійним чи ситуаційним, такий інтерес може швидко зникнути. Стійкість пізнавального інтересу залежить від внутрішнього мотиву навчання. Таким мотивом є отримання знань, які в майбутньому будуть застосовані на практиці і будуть пов'язані, можливо, з вибором професії. Якщо внутрішня мотивація до отримання знань недостатньо сильна, то учню потрібні більше зовнішні стимули.

Важливою характеристикою пізнавального інтересу є локалізація. Безумовно, що учень може вже мати локалізований інтерес до предмету художня культура, але часто він може бути нестійким і обов'язково потребує зовнішньої стимуляції. Для вчителя важливо визначити рівень стійкості і локалізованості пізнавального інтересу, щоб мати уяву про характер інтересу до навчання своїх вихованців.

Суттєвою рисою пізнавального інтересу є його усвідомленість. Внутрішня потреба особистості до дії проходить тільки через осмислення мотиву. Набагато важче керувати неусвідомленим мотивом. При усвідомленні пізнавального інтересу учні намагаються розв'язати складні завдання, проблеми. Неусвідомлений інтерес породжує всеядність занять в години відпочинку, у виборі кола читання і т.п.

Важливою стороною цінності пізнавального інтересу є те, що у ньому поєднані об'єктивна і суб'єктивна сторони пізнавальної діяльності. Всі об'єктивно цікаві явища оточуючого світу, що виражені і узагальнені в знаннях, тільки тоді будуть базуватися на пізнавальному інтересі, коли матимуть для учня суб'єктивне значення. Це головне у становленні інтересу учні до навчання, а саме: важливо сам процес проходження об'єктивно цікавого перетворити у ціннісно значимий для особистості.

Досліджуючи далі сутність пізнавального інтересу, звертаємо увагу на закономірний перехід зовнішнього у внутрішнє, що складає сутність розвиваючого навчання. З того, як відносяться учні до предмету, що їх цікавить, а що лишає байдужим; з того, як виконуються завдання вчителя, можна судити про рівень їх пізнавального інтересу.

Складність предмету “світова художня культура” полягає в тому, що, з одного боку, на уроках повинно проходити не тільки детальне вивчення творчих шляхів письменників, композиторів, художників, а й узагальнення всіх знань, що може допомогти виявити взаємозв'язки між ними; з іншого боку – саме цей предмет потребує використання не тільки наочних засобів навчання, але й записів на платівках та відеоапаратурі музичних творів (опер, балетів, симфонічної та камерно-інструментальної музики) у виконанні видатних діячів мистецтва (бажано – найкращих представників виконавської музичної культури, таких, як: В.Гергієв, Є.Мравінський, Є.Світланов, П.Домінго, М.Калас, Л.Паваротті, С.Ріхтер, Г.Нейгауз, В.Софроніцький, Е.Вірасаладзе, та багато інших), дуже покращує сприйняття матеріалу показ слайдів з шедеврами світової художньої культури.

При підборі творів із різних видів мистецтв, які характеризують той чи інший історичний період культури, треба дуже ретельно підходити до їхньої стильової відповідності. Так, наприклад, неможливо використовувати як фон для картин західноєвропейського романтизму (Жеріко, Делакруа та інших) музики С.Рахманінова та П.Чайковського. Дуже яскравим прикладом для знайомства з естетикою західноєвропейського романтизму є показ картин Е.Делакруа на фоні фортепіанних

творів Ф.Шопена (так названого, “революційного” етюд ор.10, №12; скерцо №1, 2, 3; балад, концертів для фортепіано з оркестром). Особливо покращує зацікавленість учнів знайомство з тими художніми творами, які надихнули композиторів на створення програмних творів, наприклад, відомо, що творчість А.Міцкевича (поєми “Світязанка” та “Конрад Валенрод”) мала величезний вплив на музику Ф.Шопена (його балади №1, 2, 3 – нав'язні цими поемами); звісно, яке величезне значення мали твори Жана Поля (Ріхтера) на особистість Р.Шумана (фортепіанний цикл “Метелики” нав'язаний твором “Пустотливі роки”).

При знайомстві з образом Кармен, який увійшов в історію світової культури, бажано використовувати на уроці не тільки твір П.Меріме та музику з опери Ж.Бізе “Кармен”; цей образ не буде досить повним, якщо не продемонструвати балет Бізе-Щедрина “Кармен-сюїту” та прекрасний художній фільм Саури “Кармен”, де образ Кармен втілений за допомогою танцю і музики стилю “фламенко”. Таким чином, перед учнями створюється образ, в якому синтезуються різні види мистецтва – література, опера (сама по суті синтетичний жанр), сучасний балет та жанровий танок. Саме це надає образу Кармен повноту, багатогранність та “відкритість” для подальшого вивчення і втілення.

При зверненні до російської художньої культури, треба починати з вивчення її характерних рис, які втілюються у філософії, літературі, поезії, живопису та музиці. Саме стильова багатогранність російської культури (жодний композитор не підпадає під один стильовий напрямок, наприклад, в творчості С.Рахманінова є і романтичні, і імпресіоністичні, і реалістичні риси; в музиці С.Прокоф'єва – і класичні, і романтичні, і “неоросійська безфольклорність”) примушує робити вчителю “часові та просторові” арки в різні епохи та стилі, щоб знайти певні джерела та паралелі. Так, наприклад, при знайомстві з творчістю П.Чайковського, треба щоб учні згадали музику Р.Шумана, так як вона мала вплив на композитора; бажано, щоб учні також могли не тільки визначити основні стильові риси, притаманні російській музичній культурі, але й ті, які

відрізняють особливості російського романтизму від західноєвропейського.

Саме такий підхід дає можливість не тільки узагальнювати знання, але й створює певні умови як для порівняння різних стильових напрямків, так і для створення повної та широкої картини світової художньої культури.

Такий підхід позитивно впливає на розвиток пізнавального інтересу учнів загальноосвітніх шкіл, рівень якого ми визначаємо за наступними критеріями:

- вищий рівень, в якому теоретичний інтерес характеризується вмінням виявляти закономірності, причинно-результативні зв'язки з елементами дослідницької творчої діяльності;
- середній, що базується на стадії допитливості, в ньому теоретичні знання знаходяться на рівних позиціях з емоційним сприйняттям матеріалу, тобто багато речей аналізуються на інтуїтивному рівні;
- низький, первинний рівень інтересу, в якому взагалі присутня зацікавленість, як реакція на зміну обставин, появу нового, як безпосередній інтерес до цікавих явищ, що мають місце в інформації, яку учні отримують на уроці світової художньої культури. На даному етапі інформація сприймається тільки на емоційному рівні.

В цілому, дуже важливою умовою для розвитку пізнавального інтересу є яскравий, доступний і цікавий матеріал, який учень сприймає в першу чергу, емоційно, на рівні “подобається”, або “не подобається”, тому велику роль грають ті музичні та художні твори, які пропонуються вчителем на уроці. Виховання почуття емоційного та естетичного сприйняття матеріалу – це перший і дуже важливий ступінь розвитку пізнавального інтересу. Це є базовою складовою виховання особистості, що дасть можливість для подальшого розвитку пізнавального інтересу до середнього та вищого рівнів. Тільки такий поступовий шлях допоможе прилучити нове покоління до шедеврів світової художньої культури, до звіту людства в цілому; тільки “відкриті” на зустріч прекрасному серця дітей здатні зробити їх шлях у майбутнє щасливим, повним гармонії і світу.

Література

- Гордон Л.А. Психология и педагогика интереса. – К.: Советская школа, 1940. – 190 с.
- Нейгауз Г. Размышления, воспоминания, дневники. – М.: “Советский композитор”, 1983. – 524 с.
- Самойленко А. Музыкаведение и методология гуманитарного знания. Проблема диалога. Монография. – Одесса: “Астропринт”, 2002. – 244 с.
- Світова художня культура. Шкільний курс світової художньої культури і методика його викладання. – Київ.: РНМК, 1991. – 136 с.
- Сухомлинский В. Сердце отдаю детям. – Київ.: “Радянська школа”, 1972. – 243 с.
- Щукіна Г. Проблема пізнавального інтересу в педагогіці. – М.: Педагогіка, 1971, 350.

Зміст

В.Ю.Ковальчук. Теоретико-методологічний аналіз концепцій модернізації та реформування підґрунтя професійної підготовки вчителя у сучасному суспільстві.....	3
А.А.Слободянюк, В.М.Лис. Гуманитаризация высшего технического образования: психолого-педагогический аспект.	14
Л.В.Кондрашова. Формування професійних рис педагога в умовах вищої школи.....	18
О.В.Малихін. Особистість студента як суб'єкт самостійної навчальної діяльності в умовах вищого педагогічного навчального закладу.....	29
С.В.Мантуленко. Формування готовності майбутніх вчителів до профільного навчання старшокласників.....	44
В.В.Іванова. Педагогічна творчість як показник готовності, майбутнього педагога до професійної діяльності.....	52
Н.В.Волкова. Інформаційна культура особистості в умовах інформатизації суспільства.....	60
Е.С.Полякова. Інтенсифікація музикально-педагогического процесса в высшей школе.....	66
Л.І.Косяк. Інноваційні методи формування вокальної культури майбутнього вчителя музики.....	75
Т.Г.Борисенко. Оволодіння методичними прийомами організації спільної навчальної діяльності учнів – один з напрямків професійної підготовки майбутніх учителів музики.....	81
В.П.Андрющенко. Роль емоціонально-волевой саморегуляции в подготовке учителя музыки.....	93
О.В.Пахомова. Професійна компетенція майбутнього вчителя іноземної мови як показник його професіоналізму.....	102
Е.А.Аннюк. Аспекты педагогической культуры как составляющей профессиональной компетентности будущего учителя.....	109
О.О.Гаврилюк. Формування комунікативної культури майбутніх учителів у вищому навчальному закладі.....	116
С.В.Шаталова. Іншомовна комунікативна компетентність як важливий показник професіоналізму вчителя іноземної мови у початковій школі.....	121

Т.Й.Рейзенкінд. Шляхи впровадження досвіду авторських шкіл у професійну підготовку вчителя музики.....	131
І.В.Щелкунова-Іванченко. Питання вдосконалення вокально-технічних навичок у студентів музично-педагогічних факультетів.....	154
Ю.О.Зенькович. Аналіз трактування поняття “Моральні цінності” в науковій літературі.....	162
Л.П.Гапоненко. Технологія комунікативно-ситуативного моделювання у професійно спрямованому навчанні іноземних мов у педагогічному університеті.....	169
І.С.Зоренко. Використання педагогічних ситуацій на заняттях з іноземної мови у вищій школі.....	176
О.В.Бондаренко. Проблема становлення краєзнавчого принципу та краєзнавства у працях учених.....	183
Ю.О.Саунова. Формування екологічної свідомості майбутнього вчителя як провідна задача екологічної освіти та виховання: сучасні підходи до визначення поняття екологічної культури.....	192
В.В.Морозов, Л.О.Савченко. Можливості використання ігрового навчання як процесу підвищення діалогічного спілкування майбутніх педагогів.....	200
О.І.Копіца. Організація діалогічної взаємодії як оптимальна умова особистісно-розвивального навчання.....	205
К.Г.Вішневська. Імітаційно-рольове навчання як процес підвищення комунікативної культури студентів економічної вищої школи.....	211
О.В.Лисевич. До проблеми формування культури спілкування майбутніх педагогів.....	216
Н.Д.Соловійова, Н.А.Гнатюк. Психологічні передумови ефективного оволодіння іноземною мовою для спеціальних цілей дорослими.....	221
С.О.Мелікова. Педагогічні умови індивідуалізації професійно орієнтованого навчання іноземних мов студентів немовних спеціальностей у вищих педагогічних закладах.....	230
І.Ю.Сіняговська. Формування пізнавальної самостійності майбутнього вчителя в процесі вивчення іноземної мови як актуальна проблема сучасної педагогічної науки.....	240

Н.Ю.Дуднік. Самоменеджмент як засіб професійного розвитку особистості майбутніх вчителів.....	250
Н.О.Скрильник. Організація самоосвіти майбутнього вчителя іноземної мови як актуальна педагогічна проблема.....	258
В.Є.Андріанов, В.І.Марчик, Т.В.Андріанов. Сучасний стан проблеми підвищення кваліфікації викладачів фізичного виховання.....	263
І.Л.Мінжоріна, В.І.Марчик. Використання рейтингової системи оцінювання у викладанні фізичного виховання.....	266
Н.В.Дудніченко. Творчий клімат у методичній роботі як одна з умов розвитку творчого стилю діяльності педагога.....	271
Г.Б.Штельмах. Система роботи по преодолению ограниченный учителя во время процесса профессиональной переподготовки педагогических кадров.....	279
А.А.Пермяков, А.В.Порохненко. Отношение студенческой молодёжи к занятиям физической культуры и спортом...	284
І.І.Антоненко. Основні методичні рекомендації з викладання загально технічних дисциплін.....	290
В.Ю.Знамбетов. Разрешение проблем в армии – основа решения проблем по морально-психологической подготовке юношей к военной службе в школах.....	296
А.В.Краснощок. Тенденції розвитку вищої педагогічної школи України у світлі вимог Болонського процесу.....	300
Н.А.Овчаренко, О.В.Чеботаренко. До проблеми розвитку виконавських умінь майбутніх вчителів музики.....	306
З.М.Мірошник. Експериментальна модель “Я” концепції молодшого школяра в контексті особистісно-орієнтованого навчання.....	312
Ю.В.Рева. Психолого-педагогічні передумови та закономірності управління ефективним розвитком особистості учня в освітньо-виховному процесі.....	318
С.П.Білоконний. Індивідуалізація навчання як педагогічна проблема у контексті особистісно-зорієнтованої освіти.....	339
Г.О.Зброй. Проблемно-пошукове навчання як ефективний засіб розумового розвитку учнів.....	347
Н.О.Чувасова. Пізнавальна активність: зміст та структура...	352
О.А.Павлик. Мотивація як чинник розвитку близькоспорідненого мовлення.....	361

І.Ю.Серьогіна. Психолого - дидактичні особливості визначення поняття “самоконтроль” учнів.....	368
О.Б.Брижатенко. Ретроспективний аналіз пізнавальної активності як філософської проблеми.....	376
І.А.Кравцова. Особливості використання мовленнєвих ситуацій на уроках рідної мови як засобу розвитку комунікативної компетентності молодших школярів.....	382
І.В.Могілей. Український музичний фольклор як засіб емоційного виховання учнів молодших класів.....	387
М.В.Вікторова. Формування національної свідомості підростаючого покоління засобами вивчення обрядів та традицій українського народу.....	395
С.Б.Фурдуй. Українська етнопедагогіка як фактор збагачення виховного впливу на особистість.....	401
Л.Г.Федорова. Формування інтелектуальних умінь у молодших школярів у процесі художнього конструювання.....	407
З.М.Діхтяренко. Збереження фізичного та психічного здоров'я молодших школярів під час формування наполегливості засобами рухливих ігор.....	414
Н.І.Білоконна, Д.В.Дудко. Особливості організації індивідуальної роботи учнів на уроках математики у контексті особистісно-орієнтованого навчання.....	419
Т.Н.Яблонская. К вопросу обучения пассивной лексики младшими школьниками.....	423
Ю.С.Коровкіна. Характеристика девіантної поведінки підлітків і причини її виникнення.....	433
В.А.Яковлєва. Особливості форм гуманістичної допомоги учням шкіл-інтернатів у процесі їх самовизначення.....	441
Р.В.Лашко. Біологічні та психологічні аспекти валеологічної профілактики нейро м'язової дистрофії.....	446
О.В.Чеботаренко. Формування пізнавального інтересу школярів до навчання на уроках з художньої культури.....	451

Наукове видання

**ПЕДАГОГІКА
ВИЩОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ**

**Збірник наукових праць
Випуск 11**

Російською та українською мовами

Головний редактор:

В.К.Буряк

Відповідальний за випуск:

заступник головного редактора

Л.В.Кондрашова

Підписано до друку 30.03.2005.

Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Друк офсетний. Ум.- др.арк.- 27,10. Обл.- вид.арк. – 22,08.
Тираж 500 прим.

Криворізький державний педагогічний університет.
50086 Україна, м. Кривий Ріг, пр. Гагаріна, 54.

Друкарня СПД Щербенок С.Г.
50027 Україна, м. Кривий Ріг, вул.Рокосовського, 5.
т.(0564) 922-077.